

Indledning

Udvidelse og differentiering af sorggrupper i folkekirken

Christine Tind Johannessen og Karina Juhl Kande

Med dette temanummer af *Kritisk forum for praktisk teologi*, med titlen *Sorggrupper i folkekirken 2.0*, ønsker vi at belyse noget af den bredde og differentiering af sorggrupper, der former sig i folkekirken – forskellige typer af grupper, der hver især danner ramme om forskellige perspektiver på tab og sorg. I nogle af disse gruppesammenhænge står vi i folkekirken endnu lidt vaklende, men dog med en klar erkendelse af at stå i en større sammenhæng, hvorfor kirkens rum nødvendigvis udvides på mange niveauer. Sorggruppeområdet i folkekirken rummer fortsat potentiale for udviklingen af bemærkelsesværdigt oversete grupper samt for genovervejelse af teologi og sorggruppernes funktion i den kirkelige kontekst – hvilket temanummeret også søger at åbne for. Endvidere har vores intention været at lægge vægt på, at teoretiske og perspektiverende refleksioner følges af *hands-on*, dvs. at præsentere en vifte af artikler, som hver især har fået til opgave at favne både et “om” og et “hvordan”. Der er i den forstand tale om en slags brugsnummer, hvor både den garvede såvel som den grønne sorggruppeleder skulle kunne have mulighed for at hente mere konkret inspiration til udviklingsarbejdet med sorggrupper i folkekirken.

Vi begynder med en artikel om sorggrupper for børn og unge, som er et af de mere vanskelige sorginitiativer at få op at stå i folkekirken. Vi måtte se os en del om, før vi fandt en gruppe, som har eksisteret – og fungeret – gennem

længere tid. Dette være sagt – ikke for at tage initiativet fra nogen, men som en opmuntring til at gøre benarbejdet og for at betone, at det er muligt, hvis man investerer den tid og de ressourcer, det kræver. I *Mette Born Djurhuus'* artikel "At bære sorgen sammen – samskabelse om børn og unge i sorg" erfarer vi således, at det kræver etablerede netværk, samarbejde mellem flere fagligheder og et "bagtæppe af relationer" – ganske som vi kender til det fra andet sognearbejde, når vi skal få ting til at ske, idet flere får kendskab og kan referere til den lokale kirkes tilbud og initiativer. Etableringen af disse netværk og samarbejder betyder, at der allerede forud er skabt den tillid, der danner grobund for muligheden for en konkret henvisning til og brug af kirkens tilbud, når tabet sker og sorgen rammer.

Et sådant bagtæppe af relationer kan passende danne afsæt for hele temanummeret om sorggrupper i folkekirken. I artiklen "At tale om det ingen aner hvad er" gør *Rose Marie Tillisch* os klogere på sorggrupper – eller snarere eksistensgrupper – for mennesker med demens og deres pårørende, hvor der sørges på forskellige måder af dem, som mister grebet om sig selv, og dem, hvis rolle ændrer sig i relationen til deres syge pårørende. Artiklen har den særlige styrke, at de mennesker, den handler om, kommer direkte til orde i artiklen og lærer os, at vi kan stole på relationerne – også når sproget svigter og hjernen ikke længere er til at regne med. Med reference til titlen er en hovedpointe netop at vise noget om, hvordan sorgen tentativt adresseres gennem bl.a. kropslige handlinger hos denne særlige gruppe.

I artiklen "Sorggruppen – det sidste ord er aldrig sagt" beskriver *Laila Bomose* sin praksis inden for den mere traditionelle model af sorggrupper i folkekirken, nemlig for det segment der bredt kan betegnes som "de voksne". Her tager hun læseren gennem nogle klassiske indsigter, bl.a. omkring optakten til og opstarten af sorggruppen. Inspireret af en fortolkning af Gadamer, gør hun endvidere status over gruppen som et stærkt sprogligt fællesskab, hvor deltagerne kalder hinanden til at interagere.

Eva Maria Schwartz tager os med ind i kirkerummet og sorgmessens liturgi, som taler sit eget tydelige sprog om sorgens væsen. I artiklen "Sorgmesser" argumenterer hun for, hvordan sorgmessens praksis tillader os at være små og fortabte i fællesskab frem for kun at være det alene og hver for sig. Artiklen minder os om ritualets kraft og det kirkelige arvegods af trøst og håb som aldrig ruster, fordi det er stærkt og levende. I sorgmessen

kan alle komme og være sammen gennem det kirkelige ritual på tværs af alle mulige slags tab og sorger. Schwartz øser her generøst af sin sorgmesse-praksis med en liturgi hun har udviklet efter enkelhedsprincippet, og som hun gennem årene har erfaret fungerer.

Hos *Svend Aage Madsen* præsenteres vi for en helt anden liturgi, når han uden omsvøb øser af sin viden om de udfordringer og forudsætninger, der ofte gør sig gældende for mænd, når de oplever lidelse og sorg. Artiklen "Mænd og sorg" kan læses som et benspænd for folkekirken til at skabe konkrete, aktive mandefællesskaber. Det gælder for alle mennesker, at de nære relationer er udslagsgivende for helbred og trivsel, men da mænd typisk har færre nære relationer end kvinder, er de også mere udsatte, når de mister. Mange mænd er ikke vant til at tale om smertefulde ting og ved ikke om det nogensinde holde op igen, hvis de først tager hul på det. Dette kalder på grupper og fællesskaber, hvor omsorgen doseres i optagelige mængder og samtaler kan føres med mindre snak og mere plads til de pauser, der skal til for, at manden måske – og måske ikke – sætter ord på, hvordan han går og har det.

I artiklen "Kærestesorgrupper" hejser også *Lise Rasmussen* flaget for en i kirkelig sammenhæng lidt overset gruppe og sorgform – overset måske fordi sorgen over tab i form af brud med en kæreste eller ægtefælle ikke tages helt så alvorligt, men at den ikke desto mindre kan ramme andre livsområder hårdt og forrykke vores selvforståelse radikalt. Hun peger på kærestesorgen som en eksistentiel krise, der kalder på kirkelig og diakonal opmærksomhed. Fra sin erfaring med at afholde kærestesorgrupper henter hun eksempler på ytringer, der deles med andre kærestesorgramte, og som derigennem fører læseren ind i fornemmelsen for nogle af de følelser, tanke- og handlingsmønstre, som er på spil i en sådan gruppe.

Allan Køster skriver sin artikel "Trøst – et eksistentielt behov i mødet med døden" ud fra et filosofisk perspektiv på baggrund af samtidens sorgforskning. Han vil relancere trøsten som begreb i en samtdiskultur, hvor den måske er blevet stedmoderligt behandlet – om end netop teologien historisk set har behandlet præcis dette tema. Blikket fra en anden fagtradition må på den måde også være en påmindelse til præster om, at vi i teologisk og pastoral kontekst har en virkelig skat at forvalte – hvor trøst ikke er en sut-

teklud, som vi rækker folk, men i stedet ægte guddommelig omsorg i form af opstandelseshåb og løfter, der kan lindre at mærke midt i sorgen.

En refleksion over "Sorggrupper i sundhedsregi" præsenteres af *Maria Baastrup*, hvor hun – i linje med andre af temanummerets artikler – fremdrager fordele ved samarbejde og tværfaglig udveksling, her mellem præster og sundhedsfagligt personale. Sammen kan disse forskellige faggrupper tage hånd om det "hele" – eller måske rettere multiple – menneske. Endvidere kommer hun med en klar opfordring til at gennemtænke de teologiske perspektiver på sorg i lyset af den indflydelse, det har haft på samtidens sorgforståelse, at sundhedssektoren har gjort sorgen til et af sine områder.

Som et sidste bidrag i temanummeret åbner *Christine Tind Johannessen* for anderledes måder at tænke sorggrupper på, der rækker ud over de personlige tab til de kollektive tab. Artiklen "Verdenssorggrupper" handler om de tab, som har med vores verdensforhold at gøre. I vores nutid med stigende usikkerhed, trusler både udefra og indefra, øget destabilisering, krige, klimaforandringer og biodiversitetskrise, oplever vi reelle tab af den gamle verden og orden. Mennesker der bliver dræbt, territorier der mistes, liv der uddør, økosystemer der bryder sammen. I en samtale med Thomas Høg Nørager om at tage sorgen over verdens tilstand alvorligt, undersøger artiklen, hvordan en verdenssorggruppe kan opbygge ved at starte i fælles erfaringer af sorg, usikkerhed og tvivl som et "fælles tredje". Derigennem kan kirken åbne rum for medmenneskeligheden i dens forskellighed, fremfor at dyrke splittelsen og ønske hinandens udslettelse – netop ud fra den teologiske præmis, at fællesskab er bedre end segregering.

Som redaktører er vi fuldt ud klar over, at der er andre særlige grupper, med egne sproglige koder og netværk, som desværre ikke er repræsenteret i dette nummer, eksempelvis de grupper af mennesker, der sørger over spædbarnsdød, barnløshed eller selvmord. Initiativer til sorggrupper også inden for disse områder er vigtige. Vi håber med dette nummer at sætte yderligere sejl til det samlede felt af forskellige sorggrupper i folkekirken – som en indsats hvorigennem kirken kan række langt ud, og en indsats der har potentiale til at nå ud til mennesker i befolkningen, som måske ellers ikke bruger folkekirken. Rigtig god læselyst!

Indledning

Christine Tind Johannessen

Lektor, ph.d., i sjælesorg ved Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter, konsulent i Helsingør Stift ved Hum-Praksis-projektet ”Sorgens Have”, støttet af Velux Fonden, og beredskabspræst i Region H, Københavns Stift.
E-mail: ctj@km.dk

Karina Juhl Kande

Sognepræst i Karlebo Sogn, Helsingør Stift, og teologisk konsulent i Helsingør Stift.
E-mail: kjk@km.dk